

1.

Ne sećam se zamršenije niti opasnije zagonetke od one koju mi je zapalo da rešim te Nove 1497. godine, dok je Vatikan posmatrao kako se vojvodstvo Ludovika Mora potresa od bola.

Svet je tada bio neprijateljsko, promenljivo mesto, pakao nemirnih vetrova u kojem je petnaest vekova kulture i vere pretilo da se uruši pred najezdom novih ideja sa Istoka. Preko noći, Platonova Grčka, Kleopatrin Egipat ili kineska čuda koja je otkrio Marko Polo zavredili su više hvale nego naša lična biblijska istorija.

To su bila nemirna vremena za hrišćanstvo. Imali smo papu sklonog simoniji* – španskog đavola krunisanog pod imenom Aleksandar VI koji je svoju tijaru besramno kupio na poslednjoj konklavi – prestolonaslednike zaslepljene lepotom paganstva i najezdu Turaka naoružanih do zuba koji su vrebali priliku da napadnu zapadni Mediteran i sve nas preobrate u islam. S pravom bi se moglo reći da naša vera nikad u svojoj skoro hiljadu i po godina dugoj istoriji nije bila tako ugrožena.

I tu se našao ovaj božji sluga koji vam piše. Da objasni jedan vek promena, jedno doba u kojem je svet svakodnevno širio svoje granice i primoravao nas da se neminovno prilagođavamo. Kao da je zemlja svakog dana bivala sve veća,

* Simonija, trgovina crkvenim stvarima i službama. (Prim. prev.)

primoravajući nas da jednako obnavljamo svoje poznavanje geografije. Mi sveštenici naslućivali smo da nas neće biti dovoljno da propovedamo u svetu naseljenom milionima duša koje nikada nisu čule za Hrista, a najskeptičniji među nama predskazivali su doba neminovnog haosa, koji će nastati dolaskom novih paganskih hordi u Evropu.

Uprkos svemu, to su bile uzbuđljive godine. Godine kojih se u svojoj starosti sećam s izvesnom nostalgijom, iz ovog egzila koji mi polako izjeda zdravlje i sećanja. Ruke skoro i da me ne slušaju više, vid mi slabi, zaslepljujuće sunce južnog Egipta pomućuje mi um i samo u časovima pred zoru u stanju sam da saberem misli i razmislim o sudbini koja me je dovede dovela. Sudbini kojoj nisu strani ni Platon, ni Aleksandar VI, ni varvari.

Ali neću da preskačem događaje.

Dovoljno je reći da sam sada, na kraju, sâm. Nema više nijednog sekretara koje sam nekada imao, i danas se jedva Abdul, mladić koji ne govori moj jezik i koji veruje da sam neki ekscentrični svetac koji je došao da umre u njegovoj zemlji, stara o mojim osnovnim potrebama. Živim loše, izolovan u ovoj staroj grobnici iskopanoj u steni, okružen prašinom i peskom, u strahu od škorpija i skoro nepokretan. Svakoga dana verni Abdul penje do ovog sobička jedan suvi kolač i ono čega velikodušno pretekne u njegovom domu. On je poput onog gavrana koji je šezdeset godina nosio u kljunu pola unce hleba Pavlu Isposniku što je umro na ovom istom tlu poživевši preko sto godina. Abdul, moja spasonosna ptica, smeje se kada mi donosi kolač, i ne zna šta bi više mogao da učini. Dovoljno je. Za nekog grešnog kao ja, svaka pažnja prava je neočekivana nagrada od Tvorca.

Ali osim samoće, dušu mi izjeda i tuga. Žao mi je što Abdul nikad neće saznati šta me je dovelo u njegovo selo. Ne bih umeo da mu objasnim znacima. A neće moći ni da pročita ove redove. Čak i da ih kojim, malo verovatnim slučajem, pronade posle moje smrti i proda nekom prodavcu kamila,

sumnjam da će poslužiti čemu drugom do da potpale vatru u hladnim pustinjskim noćima. Ovde niko ne razume latinski, niti ijedan romanski jezik. I svaki put kad me Abdul zatekne pred ovim tabacima začuđen slegne ramenima, znajući da mu promiče nešto važno.

To saznanje muči me iz dana u dan. Moje lično uverenje da nijedan hrišćanin nikad neće pročitati ove stranice muti mi pamet, a oči nagoni na plač. Kada budem dovršio pisanje, zamoliću da se one sahrane s mojim ostacima, u nadi da će se Anđeo smrti setiti da ih odnese pred Večnog oca kada se bude sudilo mojoj duši. Tužna je to priča: najveće tajne su one koje nikad ne izađu na videlo.

Hoće li moja?

Sumnjam.

Ovde, u pećinama koje zovu Jabal al Tarif, nedaleko od velikog Nila koji svojom vodom blagosilja negostoljubivu i praznu pustinju, jedino molim Boga da mi dâ dovoljno vremena da na papiru opravdam svoje postupke. Toliko sam daleko od počasti koje sam svojevremeno uživao u Rimu da, čak i ako mi novi papa oprostí, znam da ne bih bio u stanju da se vratim među božje stado. Ne bih podneo da više ne čujem udaljene žalopojke mujezina s njihovih minareta, a nostalgija za ovim tлом koje me je tako velikodušno prihvatilo uništila bi mi poslednje dane.

Utehu nalazim u sređivanju onih događaja redosledom kojim su se odigrali. Neke sam lično doživeo na svojoj koži. O drugima sam pak mnogo saznao pošto su se zbili. Bilo kako bilo, poređani jedni za drugima, daće ti, mogući čitaoče, ideju o veličini zagonetke koja mi je izmenila život.

Ne. Ne mogu više da okrećem leđa sudbini. I sada, pošto sam shvatio šta su sve moje oči videle, osećam se obaveznim da to i ispričam... makar nikome ne poslužiło.

2.

Ova zagonetka potiče iz noći 2. januara 1497, daleko, veoma daleko od Egipta. Ta zima od pre četiri decenije bila je najhladnija zabeležena u hronikama. Sneg je obilno padao i celu je Lombardiju prekrio gustim belim prekrivačem. Manastiri San Ambrozio, San Lorenzo i San Eustorđo, čak i vrhovi katedrale, nestali su pod maglom. Ulicama su prolazila samo kola s drvima i polovina Milana dremala je u tišini koja kao da je vladala već vekovima.

Bilo je oko jedanaest uveče drugoga dana nove godine. Jedan ženski krik, razdirući, razbio je ledeni mir dvorca Sforcijevih. Za krikom ubrzo se čuo jecaj, a zatim i reski plač dvorskih narikača. Poslednji jecaj presvetle Beatrice d'Este, žene u cvetu mladosti, lepe supruge milanskog dužda, zauvek je srušio snove o slavi kraljevstva. Mili bože. Vojvotkinja je umrla širom otvorenih očiju. Besna. Proklinjući Hrista i sve svece što su je tako brzo pozvali k sebi i stežući iz sve snage mantiju svog prestravljenog ispovednika.

Da. Izvesno je da je tu sve počelo.

Imao sam četrdeset i pet godina kada sam prvi put pročitao izveštaj o onome što se dogodilo toga dana. Bila je to potresna priča. Vitaniya je, po svom običaju, izveštaj zatražila strogo poverljivim putem, od kapelana Morovog dvorca, a ovaj ga je, ne gubeći ni dana, poslao u Rim što je brže mogao. Tako su gledale i slušale oči i uši Vatikana. Bile su brze i delotvorne kao ni u jednoj drugoj državi. I mnogo pre nego što

je u diplomatsko predstavništvo Svetog oca stiglo zvanično obaveštenje o princezinoj smrti, naša braća već su znala sve pojedinosti.

U to doba, moja dužnost u okviru složene strukture Vitanije bila je da u stopu pratim vrhovnog vođu reda svetog Dominika. Naša organizacija opstajala je zahvaljujući uskom krugu poverenika. U doba koje su obeležile dvorske spletke, ubistva trovanjem i porodične izdaje, crkvi je bila potrebna služba koja će je izveštavati i ukazati joj gde može da se umeša. Bili smo tajni red, odan isključivo papi i vrhuški dominikanskog reda. Stoga, spolja gledano, niko nikada nije čuo za nas. Skrivali smo se iza širokog vela vatikanskog Odeljenja za dešifrovanje – neutralnog, marginalnog organa, retko prisutnog u javnosti i vrlo ograničenih nadležnosti. Međutim, iznutra gledano, delovali smo kao jedan *congregatio* tajnih članova. Neka vrsta stalne komisije za ispitivanje državnih tema koja bi Svetom ocu omogućila da bude korak ispred svojih mnogobrojnih neprijatelja. Svaka vest, ma koliko beznačajna, koja bi mogla da ugrozi *status quo* crkve, istog bi trena prolazila kroz naše šake, ocenjivala se i prosleđivala odgovarajućim nadležnima. To je bila naša jedina dužnost.

Tim putem došao sam do izveštaja o smrti naše protivnice, *donna* Beatrice d'Este. Još se sećam lica braće monaha kako proslavljaju tu vest. Glupaci. Mislili su da nas je prirodno poštedela truda da je mi ubijemo. Njihovi umovi bili su tako prosti. Znali su samo za giljotinu, kaznu Inkvizicije ili unajmljenog dželata. Ali ja nisam bio od tih. Za razliku od njih, nisam bio tako siguran da odlazak milanske vojvotkinje znači kraj dugog niza nepravilnosti, zavera i pretnji protiv vere koje je, kako se činilo, skrivao Morov dvor, a koji su mesecima uznemiravali našu obaveštajnu službu.

Zapravo, bilo je dovoljno da se njeno ime pomene na nekom od glavnih zborova Vitanije pa da glasine zavladaju ostatkom sastanka. Svi su znali za nju. I za njene nimalo hrišćanske postupke, ali niko se nikad nije usudio da je prijavi.

Toliki je strah *donna* Beatriče izazivala u Rimu da se ni duždev kapelan, koji je uz to bio i verni opat našeg novog manastira Santa Marija dele Gracije, u svom izveštaju nije izjašnjavao o njenim ne baš pravovernim postupcima. Fra Vičencu Bandelu, uvaženom teologu i mudrom vođi milanskih dominikanaca, bilo je dovoljno da nam opiše šta se dogodilo, uzdržavajući se od političkih pitanja koja bi mogla da ga kompromituju.

Niko mu u Rimu nije zamerio na toj obazrivosti.

Prema izveštaju koji je potpisao opat Bandelo, sve je bilo u redu do pred samu tragediju. Pre tog trenutka, mlada Beatriče imala je sve: moćnog muža, izuzetnu životnu snagu i dete u utrobi koje je uskoro trebalo da ovekoveči plemenito očevo prezime. Opijena srećom, svoje poslednje popodne provela je plešući iz jedne prostorije u drugu, igrajući se sa svojom omiljenom dvorskom damom u palati Roketa. Vojvotkinja je vodila život bez briga tipičnih za majke iz njenog okruženja. Čak nije trebalo ni da doji dete da joj sitne nežne grudi ne bi usahle; jedna brižljivo odabrana dadilja odgajala bi dete, naučila ga da hoda, da jede, i ustajala bi ranom zorom da ga probudi i okupa toplom vodom i uvi je u pelene. Oboje, beba i negovateljica, živeli bi u Roketi, u odaji koju je Beatriče s pažnjom uredila. Za nju je materinstvo bilo jedna simpatična i neočekivana igra, lišena odgovornosti i nepoznanica.

Ali upravo ju je tu, u tom malom raju koji je osmislila za svog naslednika, zadesila nevolja. Prema fra Vičencu, pre sumraka na dan San Bazilija, *donna* Beatriče pala je bez svesti preko jednog kreveta u svojoj odaji. Kada je došla sebi, osećala se loše. Vrtelo joj se u glavi, a stomak se uz duge mučnine bezuspešno borio da se isprazni. I pre nego što je shvatila koja vrsta bola ju je snašla, po povraćanju usledili su snažni trudovi u donjem stomaku koji su ukazivali na najgore. Morov sin odlučio je da ubrza svoj dolazak na svet a da niko to nije bio predvideo. Beatriče se, po prvi put, uplašila.

Tog dana lekari su u palatu stigli nešto kasnije nego obično. Morali su da potraže babicu izvan zidina grada i kada je osoblje koje je trebalo da pomogne princezi najzad stiglo, već je bilo prekasno. Pupčana vrpca koja je hranila budućeg Leona Mariju Sforcu bila se uplela detetu oko nejakog vrata. Malo-pomalo, poput pravog užeta, stezala mu je majušni vrat dok ga nije ugušila. Beatriče je odmah primetila da je nešto pošlo naopako. Njen sin, koji se trenutak ranije snažno gurao da izađe iz utrobe, odjednom je stao. Prvo se mnogo ritao, a potom kao da ga je izdala snaga, smirivao se dok nije izdahnuo. Primitivši to, lekari su otvorili majku, koja se uvijala od bola i očaja stiskajući među zubima krpnu umočenu u sirće. Nije bilo leka. Očajni, izvukli su pomodrelu i mrtvu bebu, jasnih, staklastih očiju, ugušenu u majčinoj utrobi.

I tako je, slomljena od bola, nemajući vremena da prihvati težak preokret koji joj je život priredio, i sama Beatriče odlučila da izdahne koji sat kasnije.

U svom izveštaju opat Bandelo kaže da je stigao na vreme da je vidi kako se muči. U lokvi krvi, rasporenog stomaka, kupala se u nepodnošljivom smradu, bila je u bunilu od bola, vičući na sav glas da želi da se ispovedi i pričesti. Ali na sreću našeg brata, Beatriče d'Este umrla je pre nego što je primila ikakvu pričest...

I pravo kažem: na sreću.

Vojvotkinja je imala samo dvadeset dve godine kada je napustila ovaj svet. Vitaniya je znala da je vodila grešan život. Od vremena Inoćentija VIII lično sam imao priliku da proučim i arhiviram mnoga dokumenta u vezi s tim. Na hiljade očiju vatikanskog Odeljenja za dešifrovanje dobro je poznavalo tip ličnosti kojem je pripadala kćer vojvode od Ferare. Tamo, u našoj glavnoj bazi na brdu Aventino, mogli smo da se pohvalimo da našoj instituciji nije bio nepoznat nijedan važan dokument s evropskih dvorova. U Kući istine na desetine čitalaca proučavalo je svakodnevno spise na svim

jezicima, od kojih su neki sadržavali nezamislive smicalice. Mi bismo ih dešifrovali, klasifikovali po važnosti i arhivirali. Iako ne sve. Oni što su se odnosili na Beatrice d'Este već neko vreme imali su prioritet i skladišteni su u jednoj prostoriji kojoj su samo malobrojni među nama imali pristup. Ti nepogrešivi dokumenti predstavljali su jednu Beatrice zaposednutu đavolom okultizma. I što je bilo još gore, mnogi su ukazivali na nju kao na glavnog inicijatora magijskih veština na Morovom dvoru. U zemlji tradicionalno sklonoj najgorim jeresima, trebalo je veoma pripaziti na taj podatak. Ali niko to nije uvideo na vreme.

Milanskim dominikancima – među njima i ocu Bandellu – nekoliko puta su bili dostupni dokazi da su kako *donna* Beatrice, tako i njena sestra Izabela u Mantovi, sakupljale paganske amajlice i suvenire i da su obe bezmerno obožavale proricanje astrologa i svakojakih šarlatana. I nikada nisu ništa učinili. Uticaji koje je ovo izvršilo na Beatrice bili su toliko zlokobni da je jasnica poslednje dane života provela uverena da će naša Sveta majka crkva ubrzo nestati. Često je govorila da će kurija* biti odvedena na Strašni sud i da će nas tamo, među arhanđelima, svecima i bezgrešnima, Večni otac sve osuditi bez milosti.

Niko u Rimu nije bolje od mene znao za aktivnosti vojvotkinje od Milana. Čitajući izveštaje koji su stizali o njoj, naučio sam koliko žene mogu da postanu tajanstvene i otkrio sam koliko je značajno *donna* Beatrice promenila navike i težnje svog moćnog muža za svega četiri godine braka. Njena ličnost me je opčinjavala. Lakovernoj, sklonoj profanoj literaturi i zavedenoj brojnim egzotičnim idejama koje su kružile njenim vojvodstvom, sva joj se opsesija sastojala u tome da Milano pretvori u naslednika nekadašnjeg sjaja Firence Medičijevih.

* Kurija, papinski dvor s uredima; najviši organi uprave i sudstva. (Prim. prev.)

Mislim da me je upravo to uznemirilo. Iako je crkva uspela, malo-pomalo da uzdrma stubove te moćne firentinske porodice, ukidajući pomoć koju su davali misliocima i umetnicima naklonjenim jeresi, Vatikan nije bio spreman da se iznova suoči s pojavom tih ideja na severu, u velikom Milanu. Vile Medičijevih, uspomena na Akademiju koju je osnovao Kozimo Stariji kako bi očuvao znanje starih Grka, ili njihova preterana zaštita arhitekata, slikara i vajara, toliko su probudili bujnu maštu kako princeze Beatrice tako i moju. Ali ona ih je prihvatila kao smernicu svoje vere i svojom otrovnom oduševljenošću zarazila je i dužda.

Otkad je 1492. Aleksandar VI na prestolu zamenio Petra, ja sam svoje nadređene izveštavao ne bih li ih upozorio šta bi se tu moglo dogoditi. Niko na to nije obraćao pažnju. Milano, tako blizu granice s Francuskom i s tako buntovničkom političkom tradicijom prema Rimu, bio je savršen kandidat da među njegovim crkvenim redovima dođe do značajnog raskola. Ni Vitanija mi nije poverovala. A papa, blag prema jereticima – samo godinu dana pošto je preuzeo tjaru već je kao Piko dela Mirandola zatražio oprostaj zbog progona kabalista – bio je gluv na sva moja upozorenja.

Taj fra Agustin Lejre – imali su običaj da za mene kažu braća iz Odeljenja za dešifrovanje – obraća previše pažnje na poruke Zloslutnika. Završiće jednako lud kao i on.